

Taaldoelen en digitale geletterdheid

Hoeveel taal zit er in digitaal?

Digitale geletterdheid veroverd een plek in het nieuwe curriculum. Hoe talig is deze vaardigheid? En wat zijn kansen voor verbinding met het taalonderwijs?

TEKST MARTINE GIJSEL EN EVA VAN DE SANDE

Een leerling is 'digitaal geletterd' als hij bewust en kritisch kan functioneren in de digitaliserende samenleving (Pijpers et al., 2021). Hoewel kinderen vrijwel dagelijks met ICT in aanraking komen, blijkt dat slechts 39 procent van de kinderen tussen de tien en vijftien jaar voldoende digitaal vaardig is (KB, 2021). De groeiende urgentie voor het onderwijs wordt steeds vaker erkend. Recent werd bijvoorbeeld het *Pleidooi voor Versnelde Invoering Digitale Geletterdheid in het Onderwijs* overhandigd aan de Tweede Kamer (ECP, 2021). En in de curriculumherziening voor het basisonderwijs heeft digitale geletterdheid een belangrijke plaats ingenomen. Hoe maak je hiervoor ruimte in het volle lesprogramma? Integratie met taalonderwijs kan een oplossing bieden. In dit artikel beschrijven we de samenhang tussen digitale geletterdheid en taalvaardigheid. We zoomen daarbij in op informatievaardigheden en mediawijsheid en laten zien hoe de leerkracht leerlingen hierin kan ondersteunen. Met twee praktijkvoorbeelden illustreren we aanpakken die bijdragen aan een win-winsituatie, waarin leerlingen hun taalvaardigheid uitbreiden en tegelijkertijd goed beslagen ten ijs komen in de digitale informatiesamenleving.

TAALVAARDIGHEID EN DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN

Bij digitale informatievaardigheden gaat het om het zoeken en navigeren naar, en integreren van digitale informatie. Ook het kunnen evalueren van de bruikbaarheid en betrouwbaarheid is belangrijk (Salmeron et al., 2018).

Een goede taal- en leesvaardigheid is daarvoor essentieel: leerlingen moeten hun kennis en begrijpende leesvaardigheid inzetten om de informatieve teksten te kunnen lezen, analyseren en evalueren. Bij informatie op internet wordt begrijpend lezen extra uitdagend: de informatie is vaak gefragmenteerd, van onduidelijke afkomst en dikwijls niet geredigeerd. Ook is de structuur veel complexer dan bij teksten op papier; vaak is de informatie versplinterd over meerdere 'documenten', zoals via hyperlinks of deelpagina's. Vaardigheden zoals het verbinden, reflecteren en evalueren van teksten zijn daarom nog belangrijker dan voorheen (Segers & Van Steensel, 2021).

Niet alleen is er een duidelijke relatie met de (begrijpende) leesvaardigheid, ook op andere taalvaardigheden wordt een beroep gedaan. Dit zie je terug in de aanbodsdoelen van de leerlijn Digitale Geletterdheid van SLO (www.slo.nl/vakportalen/vakportaal-digitale-geletterdheid/leerlijnen-digitale-geletterdheid): een informatievraag *formuleren*, *omzetten van* zoekopdrachten in trefwoorden, bronnen *beschrijven*, *conclusies trekken* en een antwoord *formuleren*, een antwoord *presenteren* en de kwaliteit van het antwoord *bespreken*. Stuk voor stuk talige activiteiten.

TAALVAARDIGHEID EN MEDIAWIJSHEID

Ook leerdoelen voor mediawijsheid zijn gerelateerd aan taalvaardigheid: leerlingen moeten de betrouwbaarheid van een media-boodschap *vergelijken* en evalueren, *uitleggen* hoe reclames inspelen op voorkeuren en

Digitale geletterdheid is onmogelijk zonder traditionele geletterdheid

koopgedrag, en risico's van het delen van informatie op media en sociale netwerken *bespreken*. Daarnaast is het belangrijk dat leerlingen *redeneren* over verantwoord gebruik van digitale media en hun eigen gedrag. Hierin zijn zowel eenvoudige cognitieve taalfuncties (formuleren, beschrijven) als complexe cognitieve taalfuncties (vergelijken, concluderen, verklaren) te herkennen (zie Damhuis & Litjens, 2007).

DE ROL VAN DE LEERKRACHT

De doelen van digitale geletterdheid laten het belang zien van kritisch denken en analytisch denken. Bij **kritisch denken** gaat het om 'het vermogen om zelfstandig te komen tot weloverwogen en beargumenteerde afwegingen, oordelen en beslissingen'.

Analytisch denken is 'het vermogen om een probleem te (h)erkennen en tot een plan te komen om het probleem op te lossen' (SLO, 2020). Deze hogere orde denkvaardigheden kan de leerkracht bevorderen door interactievaardigheden in te zetten. Door bijvoorbeeld stiltes te laten vallen en open vragen te stellen, zet de leerkracht leerlingen aan tot denken en verrijkt hij hun redeneringen. En leerlingen oefenen zo tegelijkertijd hun mondelinge

taalvaardigheid, doordat ze worden gevraagd om hun gedachten en ideeën te verwoorden. Taalontwikkende interactie helpt dus om de doelen voor digitale geletterdheid te bereiken. De leerkracht laat de leerlingen zelf veel praten en geeft daar adequate feedback op. Dat vraagt om een goede taalvaardigheid van de leerkracht. Daarnaast is het belangrijk om heldere en concrete doelen te formuleren, voor talig geschikt lesmateriaal te zorgen, uitleg te geven in begrijpelijke taal en leerlingen taalsteun te bieden (zie Taalunie, 2020).

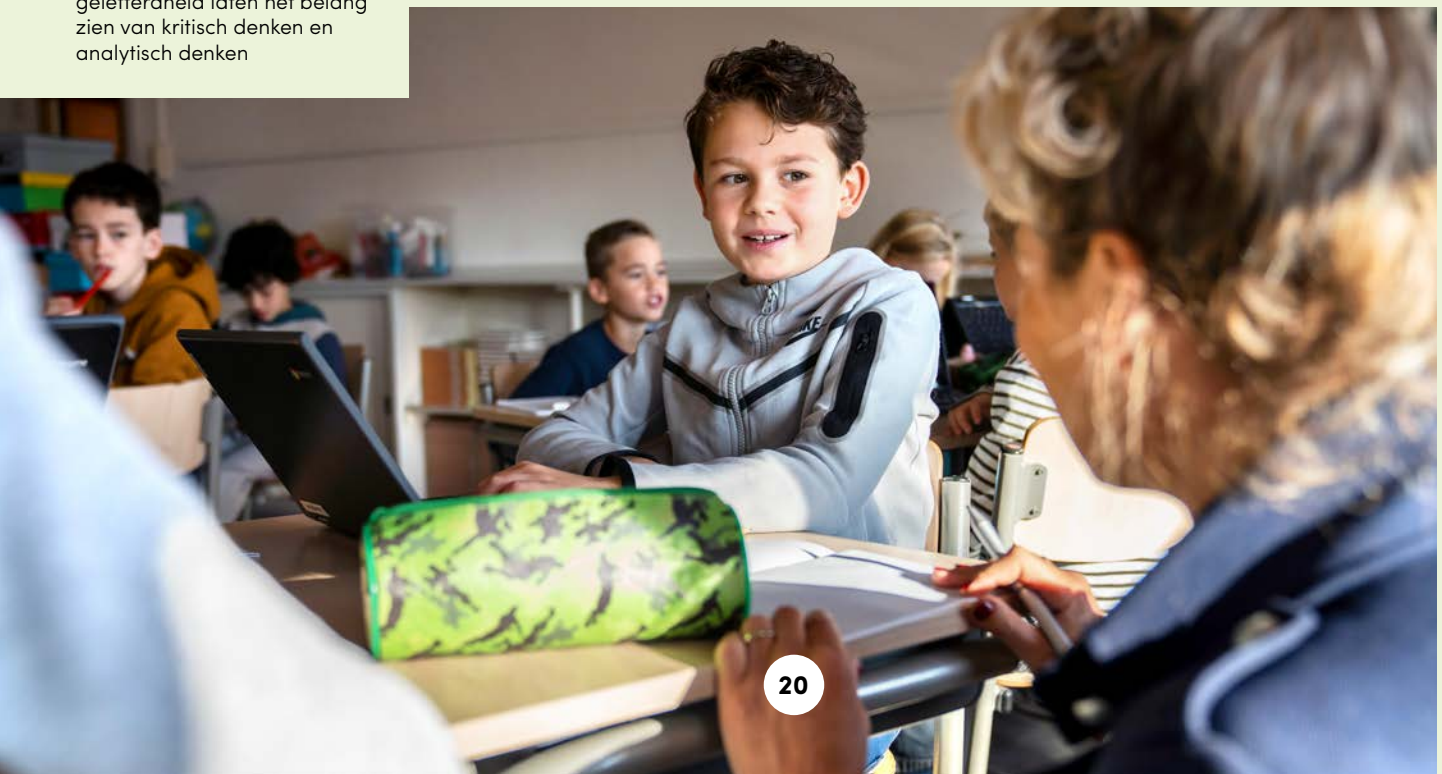
DE INTEGRATIE VAN TAAL EN DIGITAAL: TWEE AANVLIEGRUTES

Digitale geletterdheid is dus onmogelijk zonder traditionele geletterdheid en een goede mondelinge taalvaardigheid. Daarom biedt het bij uitstek kansen om gelijktijdig te bevorderen. Hierna illustreren we hoe twee aanvliegroutes eruit zouden kunnen zien.

1. TAALDOELEN TOEVOEGEN AAN EEN LESSENSERIE DIGITALE INFORMATIEVAARDIGHEDEN

In de expeditie 'digitale informatievaardigheden' van het programma *Digitalig* helpen leerlingen vlogger Iris om een inspiratieboekje te maken met tips voor een gezonde leefstijl. De leerkracht geeft een aantal criteria mee, zodat de kinderen oefenen met het afbakenen van een zoekvraag. Ook gaat de leerkracht

De doelen van digitale geletterdheid laten het belang zien van kritisch denken en analytisch denken

met de leerlingen in gesprek over welke verschillende informatiebronnen er zijn (boeken, internet, enquêtes, et cetera), en voor welke vragen deze bruikbaar zijn. De kinderen maken een woordweb, vertalen de zoekvraag naar een zoekopdracht, bepalen een zoekstrategie en gaan op zoek in digitale én analoge informatie, waarna ze een eerste selectie van bronnen maken. In de volgende les vindt een groeps gesprek plaats waarin kritisch wordt nagedacht over de bruikbaarheid en betrouwbaarheid van de geselecteerde bronnen. De leerkracht stimuleert het kritisch denken door verder te vragen, hardop te redeneren en de leerlingen voldoende denk- en spreek-tijd te geven.

In deze lesactiviteiten werken leerlingen zowel aan doelen voor (digitale) informatievaardigheden (beoordelen van bruikbaarheid en betrouwbaarheid) en aan begrijpend lezen en mondelinge taalvaardigheid. Kritisch denken wordt tijdens de gesprekken bewust gestimuleerd. Ook de schrijfvaardigheid kan in deze les bevorderd worden, door bijvoorbeeld als eindproduct een inspiratieboekje met advies en tips voor Iris te laten opstellen. Zo integreer je niet alleen taal en digitale geletterdheid, maar ook verschillende taaldomeinen (lezen, praten, schrijven).

2. MEDIAWIJSHEID TOEVOEGEN AAN DE TAALMETHODE

Wil je in je reguliere taalmethode digitale geletterdheid integreren? Dan kan het project App Noot Muis je helpen. Dit project is een initiatief van acht schoolbesturen en wordt gesubsidieerd door de PO-Raad en ondersteund door SLO en Kennisnet. Op een wikipagina zijn lesideeën voor verschillende taalmethodes verzameld. Ter illustratie laten we een ingekort voorbeeld zien van een lesidee van App Noot Muis (zie <https://bit.ly/aap-noot-muis>), waarbij in een reguliere taalles van *Taal Actief* doelen van mediawijsheid zijn toegevoegd.

Er wordt een filmpje over een reclamebureau getoond en besproken. De leerkracht bespreekt de succescriteria voor het maken van een reclamespotje en vervolgens maken de kinderen zelfstandig een reclamespot en werken ze aan onderdelen uit het werkboek. In een van de opdrachten beoordelen kinderen een recensie, waarbij aandacht wordt besteed aan verschillende soorten voornaamwoorden die in de recensie gebruikt worden. Tot slot wordt gereflecteerd op de reclamespot waarbij de uitdrukking 'er als de kippen bij zijn' wordt gebruikt.

In deze les werken leerlingen aan de volgende taaldoelen: toepassing van het geleerde (themawoorden, gebiedende wijs, onderscheid tussen voornaamwoorden) en gebruik van de uitdrukking 'er als de kippen bij zijn'. Hier is een doel voor mediawijsheid aan toegevoegd: 'de kinderen kunnen beschrijven dat een prikkelende reclame die door mensen

gegarandeerd wordt ertoe kan leiden dat men een grotere bereidwilligheid ontwikkelt om het aangeprezen product of dienst te kopen'. Tijdens de bespreking van het filmpje en de reflectie na afloop kan de leerkracht interactievaardigheden inzetten om de leerlingen kritisch te laten denken (zouden andere kinderen het product uit het reclamespotje kopen? Waarom wel/niet?).

EEN STERK VERHAAL

Het antwoord op de vraag 'hoeveel taal zit er in digitaal?' is dus: veel! De uitdaging is om de taalactiviteiten in lessen rond digitale geletterdheid te herkennen en deze betekenisvol te integreren. Maar het omgekeerde kan ook: door onderdelen uit de taalmethode te vervangen of verrijken, kunnen doelen voor digitale geletterdheid worden toegevoegd. Met beide aanvliegroutes krijgt digitale geletterdheid de aandacht die het verdient in het onderwijs.

De literatuurlijst is te vinden op: www.jsw.nl/artikelen

MARTINE GIJSEL

(m.gijssel@expertisecentrumnederlands.nl) is senior onderzoeker bij het Expertisecentrum Nederlands

EVA VAN DE SANDE

(e.vandesande@edux.nl) is programmamanager Digitalig bij Edux en docent Pedagogiek & Onderwijskunde aan de Radboud Universiteit

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in het basisonderwijs?

Neem een abonnement op JSW

JSW

nr 9
Mei
2020

Ontvang 10 x JSW

JSW lezen op
tablet en pc

Voor
slechts
€79,95 per
jaar

Studenten
ontvangen
50%
korting

Krijg toegang
tot het digitaal
archief
(>1.000 artikelen)

Debatteren
om te leren
Selectief mutisme: wat
als een kind niet praat?
Interview
Ronald Heidanus

Betrokken bij wereld- problemen

Meer weten?
Ga naar www.jsw.nl of
bel 088-2266692